

ZMIANY LUDNOŚCIOWE I OSADNICZE W REGIONIE KŁODZKIM

Anna Jerkiewicz, Krystyna Krawiec, Antoni Zagożdżon

Uniwersytet Wrocławski, Pracownia Badań Regionalnych

WSTĘP

Głównym celem niniejszego artykułu jest ogólna charakterystyka problemów ludnościowych na tle struktury osadniczej regionu kłodzkiego i delimitacji rejonów wyróżniających się szczególnym nasileniem pewnych zjawisk, np. depopulacji, oraz wynikająca stąd próba zarysowania pewnych hipotez dotyczących przyczyn i wywołanych przez nie następstw.

Problematyka zmian osadniczych i ludnościowych w Sudetach jest ogólnie znana. Świadczą o tym liczne publikacje, opracowania i studia.

Regiony górskie są bardzo często obszarami o szczególnie silnych ruchach migracyjnych. Zjawisko to zaznacza się nie tylko w Polsce, ale również w innych krajach. Klemencic [7] i Titl [14] stwierdzili wyraźne zmniejszenie liczby ludności w niektórych obszarach górzystych Jugosławii. Dogużajew [2] stwierdził wyraźną korelację pomiędzy wzrostem wysokości n.p.m. a depopulacją obszaru górskiego Kaukazu. Problem zmian ludnościowych w Appalachach badali Luebke i Hart [10], zaś w okęgach alpejskich — Merlin [12]. W Polsce problemem tym zajmowali się: Getterowa [5], Tomaszewski [15] Leonhard-Migaczowa [9] i inni. Tomaszewski [15] na podstawie danych spisowych z roku 1950 i 1960 wykazał, że w Sudetach procesowi silnej depopulacji podlegają niezurbanizowane wsie górskie. Równocześnie w miejscowościach o wyższym stopniu urbanizacji, które posiadają stosunkowo dobrze rozwiniętą sieć komunikacyjną, występuje wśród ludności rolniczej przede wszystkim tendencja do emigracji zawodowej. Problematyka osadnicza i ludnościowa, zwłaszcza w tym regionie górskim, jest szczególnie złożona, wymaga więc bezpośrednich, terenowych badań i szczegółowych obserwacji. Powinny być one podejmowane przez zespoły interdyscyplinarne, do powołania których jak najbardziej predystynowany jest Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, który za główny swój cel, uznaje optymalne zago-

spodarowanie terenów górskich, wynikające z ogólniejszych potrzeb gospodarczych, społecznych i politycznych.

Sytuacja w Sudetach, zwłaszcza zaś w Sudetach Kłodzkich, wzbudza zrozumiały niepokój. Zatrzymując się tylko na jednym aspekcie badań demograficznych, jakim jest odpływ ludności, zauważmy, że nabiera on szczególnego znaczenia nie tyle przez swoją masowość, co selektywny charakter. Emigracją objęte są bowiem w różnym stopniu i z różną intensywnością grupy pod względem: wieku, struktury zawodowej, wykształcenia. Przedłużenie obecnych trendów pozwala na wysunięcie wniosku, że w odpowiednio niedługim okresie dojdzie do wytworzenia w niektórych częściach obszaru swoistej „pustki osadniczej”, a właściwie „pustki ludnościowej” z zanikającymi osiedlami trwałymi.

SYTUACJA OSADNICZA I LUDNOŚCIOWA W SUDETACH KŁODZKICH PRZED 1939 r.

Charakterystyka procesów współczesnych nie powinna tracić z pola widzenia pewnych faktów przeszłych. Nie chodzi tutaj o studia historyczne, gdyż nie pozwalają na to ramy artykułu. Należy jednak krótko przedstawić sytuację sprzed 1939 roku, może ona bowiem rzutować na szereg formułowanych hipotez i wniosków. Sudety pod względem osadniczym należy zaliczyć do regionu zasiedlonego w średniowieczu. Z tego okresu datuje się większość istniejących do dziś tak osiedli wiejskich, jak i miast. W przypadku tych pierwszych chodzi o wsie leśno-łanowe (łańcuchówki) wypełniające doliny śródgórskie i tereny podgórskie.

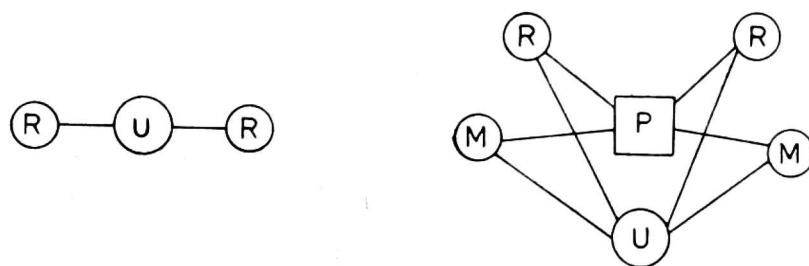
Zachodzący w XIX wieku proces urbanizacji i pewne zjawiska zaliczane do społecznej dywersyfikacji ludności wiejskiej doprowadziły do „wewnętrznych i zewnętrznych” przemian układów osadniczych. Polegały one między innymi na:

- zagęszczeniu zabudowy w dotychczasowych siedliskach wiejskich,
- tworzeniu nowych jednostek osadniczych,
- szybkim rozwoju przestrzennym strefy podmiejskiej.

Były one konsekwencją przemian funkcjonalnych, a więc wytwarzania się w miejsce struktur starszych, opartych o model hierarchicznych ośrodków centralnych (w nim układ dychotomiczny wieś — miasto) — zespołów osadniczych o bardziej zróżnicowanej strukturze funkcjonalnej elementów. Zarówno w miastach jak i w wielu wsiach rozwinęły się nowe funkcje oparte o przemysł wielkofabryczny.

Wytworzył się więc model osadniczy, który może być określany mianem polifunkcyjnego, pod którym to pojęciem rozumie się układy osadnicze najczęściej wiejsko-miejskie, o większej liczbie funkcji i specjalizacji osiedli jako elementów układu. Dodatkowo na złożoność tę wpły-

nęły nowe funkcje rekreacyjno-turystyczne. Można więc mówić o organizmach osadniczych domykających się niejako w sferze: produkcji przemysłowej, produkcji rolniczej, świadczonych usługach, która to strefa uległa rozwarstwieniu przez wydzielanie się zadań związanych z obsługą turystów (rys. 1).

Rys. 1. Przemiany w strukturze funkcjonalnej układów osadniczych — model poprzedni i model sieci zurbanizowanej; R — funkcje rolnicze, P — funkcje produkcyjne, U — funkcje usługowe, M — funkcje mieszkaniowe

Ta złożoność funkcji wywarła istotny wpływ na strukturę ludności wsi, co przejawiało się (poza wzrostem liczby ludności) dużym i postępującym zróżnicowaniem społeczno-zawodowym. Socjologowie określają te zjawiska mianem heterogenizacji, a więc silnym różnicowaniem i przechodzeniem struktur homogenicznych w heterogeniczne.

W sumie zjawiska te doprowadziły do tego, że obszary podgórskie i górskie mimo trudniejszych warunków naturalnych stały się atrakcyjne, głównie ze względu na różnorodność funkcji, zapewniających zaspokojenie na miejscu określonej i to w dość szerokiej skali społecznych potrzeb mieszkańców. Stąd Sudety przed 1939 r. jako całość stanowiły obszar stosunkowo gęsto zaludniony, a niektóre jego części charakteryzowały się nawet wysokim poziomem urbanizacji.

PROBLEMY OSADNICZE I LUDNOŚCIOWE W SUDETACH KŁODZKICH PO WOJNIE

Rok 1945 rozpoczął nowy okres rozwoju tych ziem. Podstawowe znaczenie przypisać należy przede wszystkim imigracji zupełnie nowej ludności, o odmiennym poziomie społeczno-ekonomicznego rozwoju. Nie mamy tu na myśli znaczenia pejoratywnego, chodzi natomiast o odmierność warunków, w jakich ta ludność się znalazła i problem niedostosowania, zróżnicowania etnicznego i regionalnego. Potwierdzeniem tego zróżnicowania są dane o pochodzeniu ludności badanego obszaru (tabela).

Wśród repatriantów najwięcej jest osób z byłych województw lwow-

Tabela

Pochodzenie terytorialne ludności Ziemi Zachodnich w % w 1950 r. wg Kosińskiego [8]

Wyszczególnienie	Wałbrzych		Kłodzko		Bystrzyca	
	razem	wieś	razem	wieś	razem	wieś
ZSRR	22,8	25,1	36,3	36,4	47,6	52,0
Inne państwa	20,5	19,0	6,0	7,7	1,7	1,6
M. Warszawa	2,8	2,2	2,5	1,2	2,0	0,9
M. Łódź	1,5	1,5	0,8	0,5	0,5	0,3

skiego i stanisławowskiego. Spośród przesiedleńców najwięcej jest osób z byłego województwa kieleckiego. Pomimo pewnych wysiłków władz repatriacyjnych, aby na tereny górskie przybywali przesiedleńcy z gór, wśród nowych mieszkańców wsi przeważali przybysze z nizin. Nic więc dziwnego, że wielu osadników nie przyzwyczajonych do ciężkich warunków pracy w górskim gospodarstwie rezygnowało z niego po jakimś czasie, przenosząc się na inne tereny ziem odzyskanych albo do miast. Rzutuje to w pewnym stopniu na obecne zjawisko wyludniania się wsi górskich [16].

Nowe warunki społeczno-ekonomiczne w zdecydowany sposób rzutowały na strukturę sieci osadniczej.

Znacznej degradacji ulegały miasta, szczególnie małe, w których nie doszło do podtrzymania funkcji lokalnych ośrodków (związanych z obsługą najbliższego rejonu wiejskiego). Nie doszło również do ich zastąpienia poprzez wprowadzenie nowych funkcji. Jest to znane i opisane w literaturze jako zjawisko kryzysu małych miast [13]. Wiele z nich utraciło prawa miejskie, co jest prostą konsekwencją utraty miejskich (usługowych) funkcji.

Nie sprzyjającą rolę odgrywały przez cały okres lat pięćdziesiątych istniejące wówczas przepisy graniczne obejmujące stosunkowo znaczny obszar. Doprowadziły one do powstania strefy zamkniętej, która nie potrafiła zatrzymać rozpoczynającego się odpływu ludności, czyniąc zarazem znaczną część obszaru dostatecznie nieatrakcyjną dla nowych fal imigracji.

ELEMENTY WSPÓŁCZESNEGO KRAJOBRAZU OSADNICZEGO A STRUKTURA LUDNOŚCI

Przy opracowaniu tego rozdziału wykorzystano obok prac opublikowanych* również prace magisterskie wykonane w kilku zakładach In-

* W tym materiały ostatniego NSP 1970 r. i spisów poprzednich oraz inne dane statystyczne.

Rys. 6. Granice i nazwy miejscowości

stytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego. Poza tym wykorzystano wstępne wyniki badań prowadzonych na zlecenie urzędu wojewódzkiego nad zagadnieniem depopulacji, która szczególnie silnie zaznacza się w północnej i południowej części byłego województwa wrocławskiego [6] oraz własne studia rozpoczęte w Pracowni Badań Regionalnych.

Uwagi przedstawione w niniejszym rozdziale są tylko komunikatem z aktualnego stanu prac i prowadzonych badań, nie wyczerpują całości problemu.

Kilka spraw wymaga baczniejszej uwagi, między innymi aktualny stan struktury przestrzennej osiedli. Przedstawimy go posługując się posiadanymi opracowaniami kartograficznymi.

Na rysunku 2 przedstawiono formy genetyczne osiedli: poprawniej struktury morfogenetycznej. Chodzi bowiem o przedstawienie zarówno genezy form i złożoności morfologicznej, jak i procesów morfologicznych. Analiza mapy pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1) wśród typów genetycznych przeważają formy linearne — łańcuchówki;

2) średniowieczne formy uzyskały w drodze późniejszych procesów przedłużenie linearne w górnych częściach dolin;

3) monotonia osiedli została przerwana z chwilą powstania jednostek młodszych — różnego rodzaju kolonii (rzędówek kolonizacyjnych, kolonii robotniczych itp.);

4) doszło do dalszego rozwoju wcześniej uformowanych stref podmiejskich z zabudową blokową i willową o mieszanych (złożonych) funkcjach: mieszkaniowych i przemysłowych;

5) większość siedlisk nie przekracza warstwy 600 m n.p.m., uważanej za wysokościową granicę opłacalności rolniczej (Urban). Powyżej tej wysokości rozwinęło się osadnictwo rozproszone i w formie niewielkich skupień.

Nie wypowiadając się tutaj w sprawie „granicy opłacalności” należy podkreślić, że we wsiach położonych wyżej zaznaczyły się ostrzej procesy odpływu ludności, zmniejszanie się ogółu mieszkańców i wreszcie wysoki stopień dekapitalizacji zabudowy. Te ostatnie zagadnienia przedstawiono na kartogramie (rys. 3). Oba zagadnienia: zmiany liczby ludności w osiedlu w latach 1960-1970 i stopnia zniszczenia (dekapitalizacji) budynków w 1969 r., przedstawione łącznie, wskazują na istnienie swoistej korelacji przestrzennej. Złe warunki mieszkaniowe są więc niewątpliwie jedną z istotnych przyczyn opuszczania wsi.

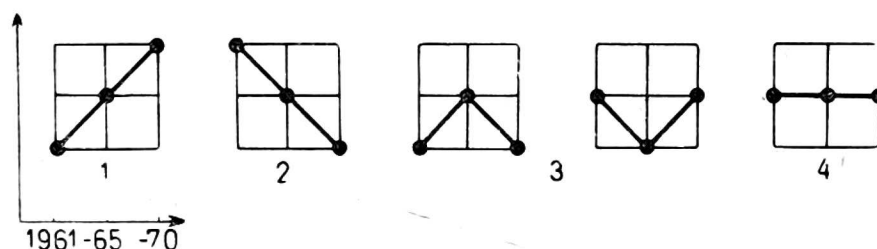
Dane statystyczne z trzech lat (1961, 1965, 1970) pozwoliły na wydzielenie następujących typów zmian ludności:

1) typu wzrostu,

- 2) typu spadku,
- 3) typu będącego kombinacją wzrostu i spadku, oraz
- 4) typu stagnacji czy stabilizacji.

Faktycznie sprawa nie jest tak prosta i jednoznaczna, zwłaszcza przy zdefiniowaniu wzrostu i odpowiednio spadku. Można przez wzrost rozumieć bądź każdy wzrost powyżej stanu przyjętego za 100 (np. w poprzednim okresie), bądź pewien rodzaj wzrostu, np. powyżej wartości wynikającej z biologicznego rozwoju danej populacji.

W tym drugim przypadku dopiero zwiększenie populacji powyżej przyrostu naturalnego uznać można za wzrost wynikający z dodatniego salda migracji i tym samym faktyczny rozwój. Stosując to drugie kryterium, rozszerzeniu uległyby grupy osiedli stagnacyjnych, ustabilizowanych. Powyższe uwagi odnoszą się również do zjawiska odwrotnego spadku ludności. Podstawowe typy wsi pokazano na rysunku 4. Charakterystyczne jest przy tym, że:

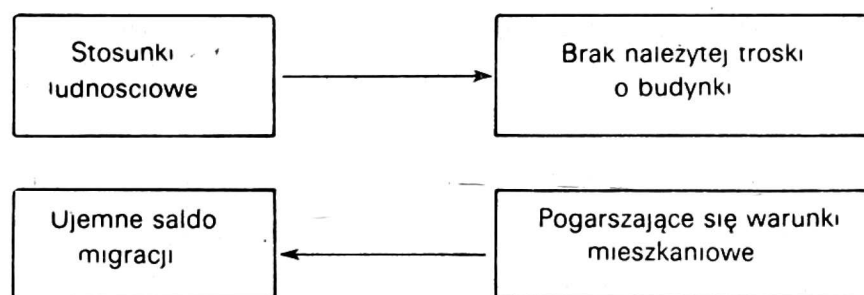
Rys. 4. Podstawowe typy wsi w zależności od charakteru zmian ludnościowych. 1 — typ wzrostu, 2 — typ spadku, 3 — typ kombinowany — wzrostu i spadku lub odwrotnie, 4 — typ stagnacji

1) typ wzrostu, a więc progresywny, współistnieje z funkcjami nierolniczymi osiedla. Należą tu wszystkie w zasadzie miasta i wsie położone w ich sąsiedztwie oraz wsie pełniące funkcje rekreacyjne (na 121 badanych wsi 27 wykazuje wzrost liczby ludności);

2) typ spadku odnosi się do osiedli wiejskich, w których występują takie zjawiska jak starzenie się ludności (40 wsi wykazuje spadek liczby ludności).

Typ 4 — stagnacyjny wydaje się być najbliższy typowi regresu (spadku). Komentowanie pozostałych typów wymaga bardziej zindywidualizowanego podejścia. We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach rysuje się silny związek ze strukturą społeczno-zawodową ludności oraz z funkcjami miejscowości. Osiedla określone jako typ spadku wykazują mały odsetek ludności pozarolniczej i jednorodną, niezłożoną strukturą zatrudnienia — z dominacją rolnictwa.

Jak już zaznaczono wcześniej, z odpływem ludności współistnieje dekapitalizacja zabudowy (rys. 3). Pogarszające się warunki mieszkaniowe stać się mogą jednym ze stymulatorów decyzji odpływów (emigracji). Domyka się więc niejako łańcuch przyczynowo-skutkowy, który można ująć w formie cykli (rys. 5). Jeśli przy tym uwzględnimy warunki ekonomiczne, cykl się wydłuży, model byłby jednak pełniejszy.

Rys. 5. Cykle przyczynowo-skutkowe emigracji

Mapa (rys. 6) pozwala dostrzec pewną sumę zjawisk bardziej szczegółowych:

1. Wyraźna strefa wyludniająca się oraz — rozwoju demograficznego. Strefa wyludnienia obejmuje przeważnie mniejsze osiedla, oraz osiedla dalej położone (peryferyjne) w stosunku do centrów administracyjnych, ośrodków przemysłowych i rekreacyjnych.
2. Do kategorii wyludniających się należy większość osiedli nadgranicznych. Zahamowaniu tego procesu nie sprzyja swoista komunikacyjna izolacja tych wsi (związana zresztą z wysokością nad poziomem morza).
3. W osiedlach wyludniających się tempo samoniszczenia zabudowy przebiega szybciej.
4. Etapem na drodze emigracji jest łączenie pracy w rolnictwie z inną pracą. Wyjeżdżający do pracy są, zdaniem socjologów, armią potencjalnych wychodźców [4, 11].
5. Na tych terenach nie powstają nowe inwestycje, które byłyby jednym z podstawowych czynników zatrzymania i przyciągania ludności. Nie mogą tego dokonać same istniejące walory turystyczne. Ta strefa nie może się również obejść bez poważniejszych inwestycji.
6. Niskie wskaźniki napływu (na 1000 mieszkańców) mają gminy odznaczające się stagnacją gospodarczą. Znaczną wartością wskaźnika napływu wyróżnia się gmina Stronie Śląskie (zakłady przemysłowe — huta szkła, szlifiernia kryształów). Gmina ta charakteryzuje się również dużym odpływem, będącym przypuszczalnie wynikiem dużej fluktuacji załóg zakładów pracy.

WNIOSKI

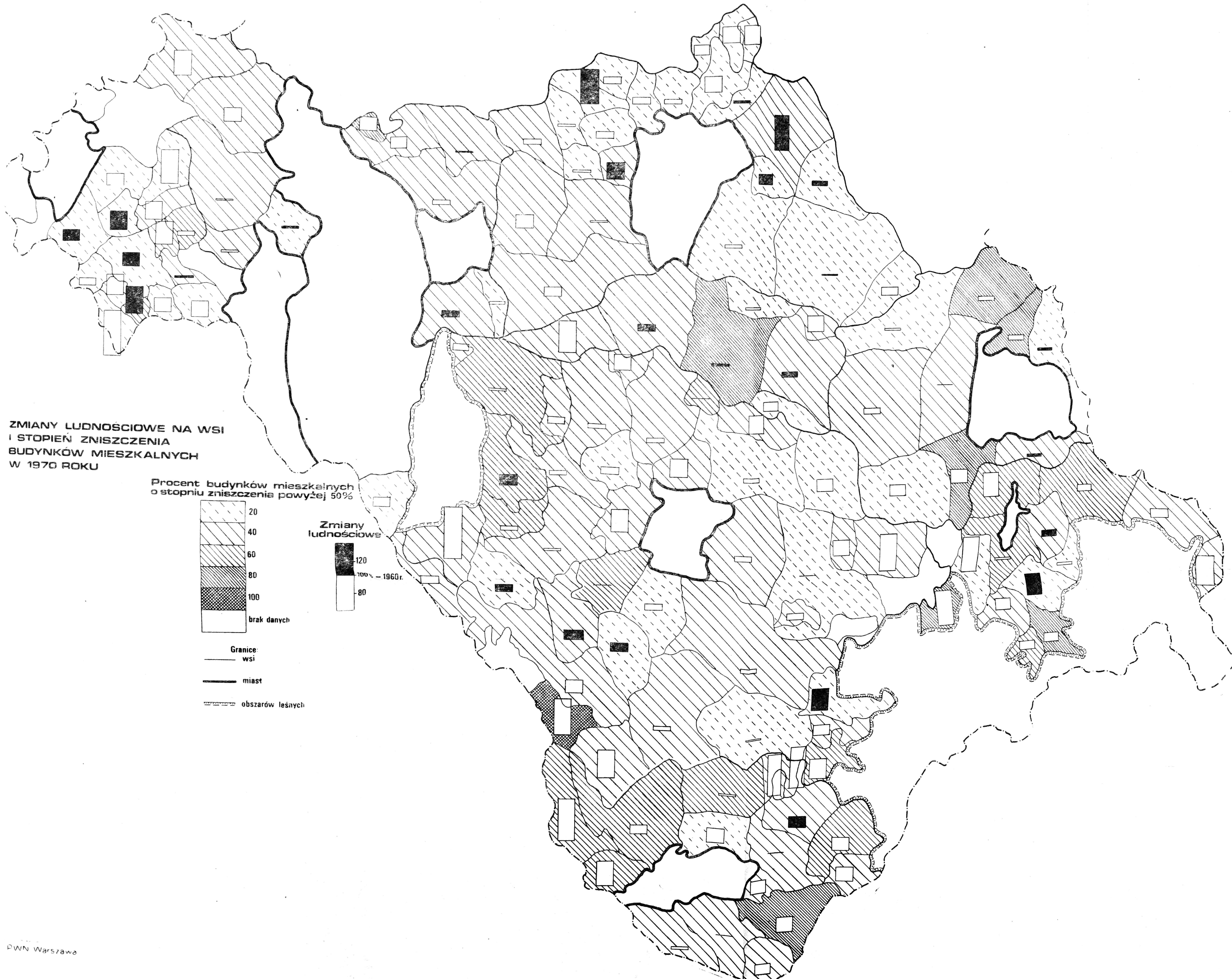
Tempo emigracji doprowadzające do wyludnienia szeregu osiedli i rejonów należy uznać za niekorzystne dla dalszego, prawidłowego funkcjonowania regionu. Przeciwdziałanie powinno bazować na automatycznych badaniach i wynikających stąd wnioskach. Jeżeli bowiem chodzi o poznanie czynników powodujących emigrację, autentycznych badań nie mogą zastąpić opracowania oparte na statystyce, co prawda masowej, ale z natury rzeczy ogólnej. Istnieje między innymi potrzeba rozpoznania preferencji młodzieży w zakresie głównych jej potrzeb, celów i zamiarów.

Należy wykorzystać jako swoistą barierę emigracyjną atrakcyjność układu osadniczego, zwiększając możliwości realizacji złożonych i coraz bardziej różnicujących się potrzeb społecznych. Jeśli potrzeby te w większym stopniu będą zaspokajane w lokalnym układzie osadniczym, zniknąć może jedna z istotnych przyczyn odpływu. Wzrost atrakcyjności może nastąpić przez doinwestowanie ośrodków miejskich tak w zakresie miejsc pracy, i to różnorodnych, jak i instytucji usługowych.

Należy rozważyć przyszłościowy model osadnictwa nie tylko osiedli najniższego szczebla — wsi, ale całego systemu. Powinno to być oparte o znane metody prognozowania rozwoju układów osadniczych, przy uwzględnieniu potrzeb społecznych, warunków środowiska i celów gospodarczych.

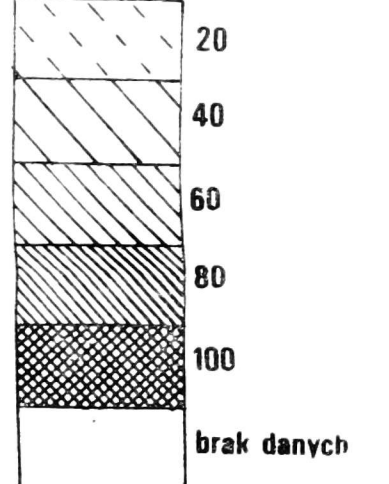
LITERATURA

1. Borkowski J., Hryncewicz Z., Tomaszewski J.: Granica rolno-leśna w Kotlinie Kamiennogórskiej. Probl. zagosp. ziem górsk. PAN, z. 12, 1966.
2. Dogużajew W. B.: Wysotnaja pojasność rozmieszczenia Choziajstwa i nasiełenija Kabardino-Bałkarii. Wiestnik Moskowskiego Uniwieriteta, nr 6, 1965.
3. Dziewoński K.: Procesy urbanizacyjne we współczesnej Polsce. Prz. geogr., t. 34, z. 3, 1962.
4. Gałęski B.: O niektórych determinatach zmian społecznych na wsi. Studia socjol. nr 2, 1961.
5. Getterowa H.: Wyludnianie się powiatu bystrzyckiego za czasów niemieckich. Hocz. Kłodzki, t. II, 1949.
6. Jerkiewicz A., Krawiec K.: Analiza terytorialnego zróżnicowania migracji na obszarze dawnego województwa wrocławskiego na podstawie NSP 1970 r. oraz rejestracji bieżącej. Wrocław 1976 (maszynopis).
7. Klemencic V.: Urbanizacija okolice Kamnika, Geografski Vestnik, Ljubliana 1955.
8. Kosiński L.: Procesy ludnościowe na ziemiach Odzyskanych w latach 1945-60. Prz. geogr., nr 40, Warszawa 1963.
9. Leonhard-Migaczowa H.: Podstawowe problemy ludnościowe woj. wrocławskie-

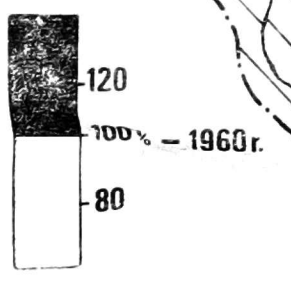

**ZMIANY LUDNOSCIOWE NA WSI
I STOPIEŃ ZNISZCZENIA
BUDYNKÓW MIESZKALNYCH
W 1970 ROKU**

Procent budynków mieszkalnych
o stopniu zniszczenia powyżej 50%

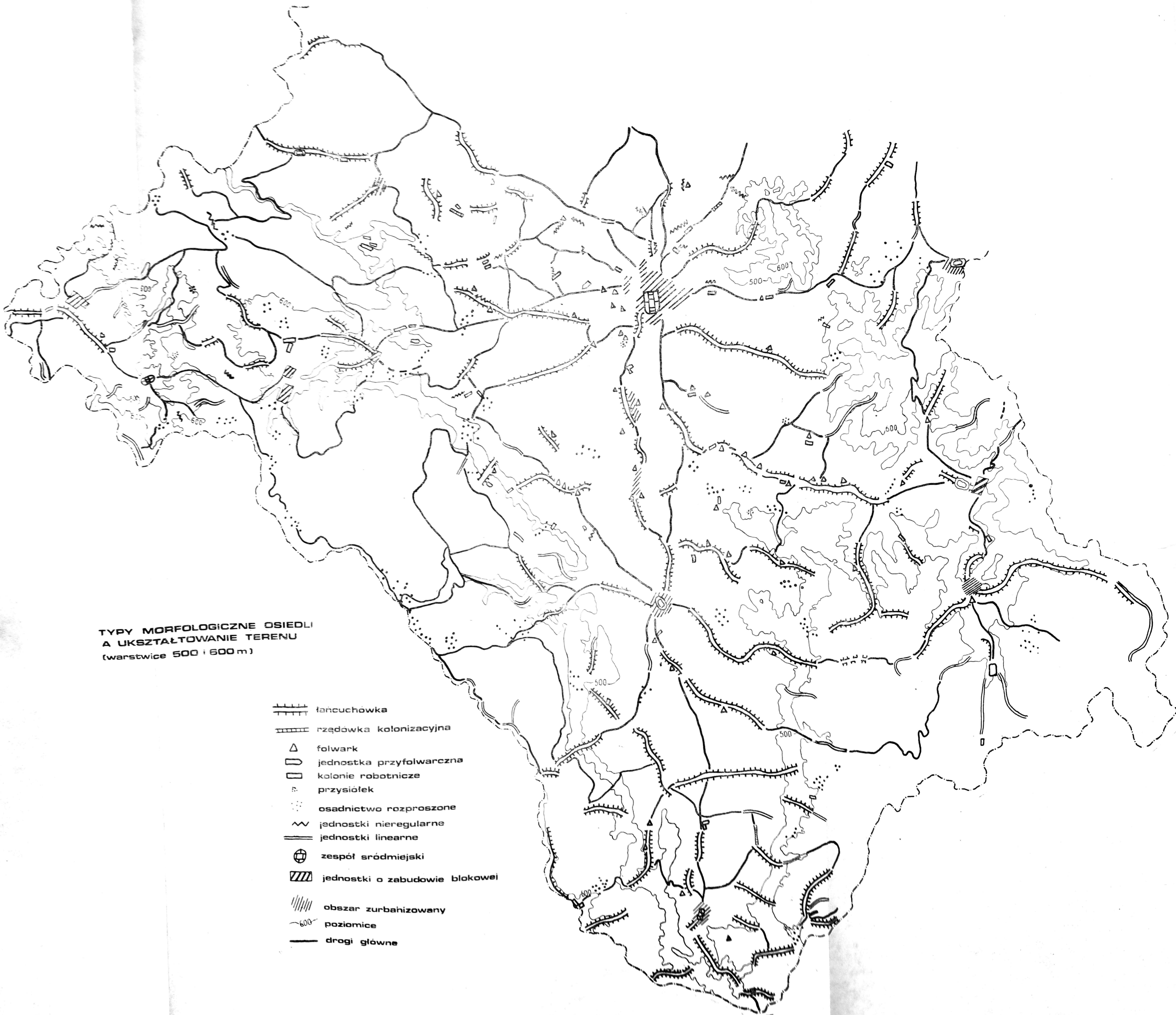

Zmiany
ludnościowe

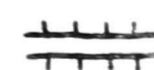

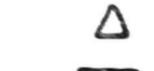
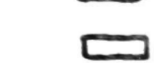
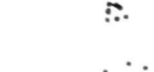

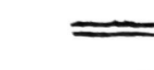

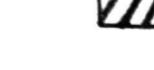

Granie:
- - - wsi
— miast
... obszarów leśnych

Rys. 3. Zmiany ludnościowe na wsi i stopień zniszczenia budynków mieszkalnych w 1970 r. I. Stopień zniszczenia budynków powyżej 50%, 1 — 0-20%, 2 — 21-40%, 3 — 41-60%, 4 — 61-80%, 5 — 81-100%, 6 — brak danych; II. a — granica wsi, b — granica miast, c — granica obszarów leśnych; III. Zmiany ludnościowe

**TYPY MORFOLOGICZNE OSIEDLI
A UKSZTAŁTOWANIE TERENU**
(warstwie 500 i 600 m)

- łańcuchówka
- rzędówka kolonizacyjna
- folwark
- jednostka przyfolwarczna
- kolonie robotnicze
- przysiółek
- osadnictwo rozproszone
- jednostki nieregularne
- jednostki linearne
- zespół średniowiejski
- jednostki o zabudowie blokowej
- obszar zurbanizowany
- poziomica
- drogi główne

Rys. 2. Typy morfologiczne osiedli a ukształtowanie terenu (warstwie 500 i 600 m): 1 - łańcuchówka, 2 - rzędówka kolonizacyjna, 3 - folwark, 4 - jednostka przyfolwarczna, 5 - kolonie robotnicze, 6 - przysiółek, 7 - osadnictwo rozproszone, 8 - jednostki nieregularne, 9 - jednostki linearne, 10 - zespół średniowiejski, 11 - jednostki o zabudowie blokowej, 12 - obszar zurbanizowany, 13 - poziomica, 14 - drogi główne

- go ze szczególnym uwzględnieniem struktur demograficznych. Acta Univers. Wratislaw, nr 34, Wrocław 1965.
10. Luebke B. H., Hart J. F., Migration from southern Appalachian Community Land Ekonomis, nr 1, 1958.
  11. Makarczyk W.: Czynniki stabilizacji w zawodzie rolnika i motywy migracji do miast. Ossolineum, Warszawa 1964.
  12. Merlin P.: La depopulation des plateaux de la moyenne Duravce. Ann. de Geographie, t. LXXIV, nr 401, 1965.
  13. Studia geograficzne nad aktywizacją małych miast. Opracowanie zbiorowe pod red. K. Dziewońskiego, M. Kiełczewskiej-Zaleskiej, L. Kosińskiego, J. Kostrowickiego, S. Leszczyckiego. Prz. geogr. IG PAN, nr 9, 1957.
  14. Titl J.: Socjalnogeografiski problemi na Koprskem podeželju. Koper 1965.
  15. Tomaszewski J. T.: Zmiany ludnościowe w osiedlach sudeckich ze szczególnym uwzględnieniem powiatów Jelenia Góra i Bystrzyca Kłodzka. Probl. zagosp. ziem górsk. z. 6, 1968.
  16. Woźnowski M.: Ludność ziemi kłodzkiej. Roczn. Kłodzki, 1949.
  17. Zagożdżon A.: Morfologia osiedli województwa opolskiego. Rozdz. Struktury i procesy osadnicze, t. II, red. S. Golachowski, Instytut Śląski, Opole — Wrocław 1971.

А. Еркевич, К. Кравец, А. Загожджон

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ И ИЗМЕНЕНИЯ В РАССЕЛЕНИИ КЛОДЗКОГО РЕГИОНА

Резюме

Целью статьи является общая характеристика проблем населения на фоне структуры расселения в кłodзком регионе и попытка начертать некоторые гипотезы относящиеся к причинам и вызываемым ими последствиям.

До 1939 года на исследуемой территории образовалась многофункциональная модель расселения (рис. 1). Горные и предгорные районы, не смотря на более трудные естественные условия стали более притягательные, главным образом по поводу разнообразия функций. В послевоенный период новые общественно-экономические условия решительным образом повлияли на структуру сети расселения. Значительной деградации подверглись города, особенно малые. Среды репатриантов на сельские территории прибывали жители низменностей, не привыкшие к тяжёлому труду в горном хозяйстве. Это в некоторой степени повлияло на существующее обезлюдение горных деревень.

Проведенный анализ изменения количества населения разрешил вызначить следующие типы деревень: 1) тип роста, 2) тип падения, 3) тип являющийся комбинацией роста и надения и 4) тип застойный (рис. 4).

Темпы эмиграции приводящие к обезлюдению ряда поселений и районов следует считать неблагоприятными для дальнейшего правильного функционирования региона. Как своеобразный барьер эмиграции надо использовать притягивающую силу уклада расселения, увеличивая возможность реализации сложных и всё более дифференцирующихся общественных нужд. Рост привлека-

тельной силы можно увеличить путём расширения городских центров, как в области рабочих мест, так и обслуживающих учреждений.

Необходимо рассмотреть модель будущего расселения в укладе всей системы. Надо это опиреть на известные методы прогнозирования укладов расселения, учитывая общественные потребности, условия среды и экономические цели.

A. Jerkiewicz, K. Krawiec, A. Zagoźdźon

CHANGES IN POPULATION AND SETTLEMENTS IN THE REGION OF KŁODZKO

Summary

The authors intended to characterize in general the population problems on a background of the settlement structure of the Kłodzko region as well as to attempt an outline of some hypotheses pertaining to their reasons and consequences.

Before 1939, in the investigated region, there originated a polyfunctional settlement model (Fig. 1). The mountain and piedmont areas became attractive in spite of more difficult natural conditions, chiefly because of a diversity of function. In the post-war period the new social and economic conditions had decided repercussions on the structure of the settlement network. Towns were considerably degraded, especially the small ones. With the new settlers inhabitants of the lowland also came into rural areas, who were not used to the difficult conditions of work in mountain farms. This is reflected to a certain degree in the present phenomenon of depopulation of mountain villages.

An analysis of changes in population numbers allowed to determine the following types of villages: 1) increasing type, 2) decreasing type, 3) a type combining increase and decrease, and 4) stagnating type (Fig. 4).

The rate of emigration leading to depopulation of many settlements and regions must be estimated as disadvantageous for the further correct functioning of the region. It is necessary to utilize the attractiveness of the settlement system as a sui generis migration barrier, by increasing the possibility to realize complex social needs, more and more differentiated. An increase of attractiveness may follow supplementary investments in town centres, in the sector of obtaining work as well as developing servicing institutions.

It is necessary to consider a model of settlements of the future in the system as a whole. This should be based on existing methods of prognosis of developing settlement systems, with consideration due to social needs, environment conditions, and economic aims.